

ประเพณีสงกรานต์: มรดกร่วมทางวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง
SONGKRAN TRADITIONS: CULTURAL HERITAGE OF
THE MEKONG RIVER REGION

Received: June 06, 2019

Revised: August 08, 2019

Accepted: August 24, 2019

เบญจศักดิ์ เจริญมหาวิทยาลัย

Benjapak Charoenmahavit

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดมรดกร่วมทางวัฒนธรรมประเพณีสงกรานต์ของกลุ่มวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง อันประกอบด้วยไทย ลาว เวียดนาม กัมพูชา และเวียดนาม ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดมรดกร่วมทางวัฒนธรรมของประเทศในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขง ประกอบไปด้วยปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดการแพร่กระจายทางด้านวัฒนธรรมของประเทศในแถบลุ่มแม่น้ำโขง และด้วยแรงผลักดันของกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้ประเทศในเขตวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง มีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมระหว่างกันได้อย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ประเพณีสงกรานต์ มรดกร่วมทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง

ABSTRACT

This article aims to study the factors that contribute to the cultural heritage of Songkran traditions of the Mekong River cultural group, which consists of Thailand, Laos, Myanmar, Cambodia and Vietnam. The study showed that the factors causing the cultural heritage among these countries consisted of geographic, economic and social and cultural factors. These factors cause the cultural diffusion of the countries in the Mekong River region which, as driven by globalization, has spread even faster among these countries.

Keywords: Songkran Traditions, Cultural Heritage, The Mekong River Culture

¹ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง; Lecturer, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University; Email: 123consultant@gmail.com

บทนำ

มรดกร่วมทางวัฒนธรรมของประเทศในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงมีมากมายและหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นภาษา ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนถึงภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันทรงคุณค่า ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของผู้คนในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขง อันประกอบไปด้วยประเทศไทย ลาว เวียดนาม เวียดนาม และกัมพูชา ในบทความนี้จะศึกษาถึงประเพณีสงกรานต์อันเป็นมรดกร่วมทางวัฒนธรรมของผู้คนลุ่มแม่น้ำโขง ว่ามีรากเหง้าความเป็นมา และมีลักษณะของวัฒนธรรมเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร โดยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม มาอธิบายมรดกร่วมทางวัฒนธรรมประเพณีสงกรานต์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขง

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม และเป็นผลรวมของระบบความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม ศีลธรรม ประเพณี อันเกิดมาจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งทางด้านกายภาพและทางด้านสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้น (สุริยา สมุทคุปติ และพัฒนา กิตติอาษา, 2544, น. 57) นอกจากนี้ วัฒนธรรมยังเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อความเจริญของงานในวิถีชีวิตอีกทั้งวัฒนธรรมยังมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลสมัยเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของสังคม (อมรา พงศาพิชญ์, 2534, น. 1)

ลักษณะของวัฒนธรรม พระยาอนุมานราชธน (2505, น. 73) ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมว่าควรมีลักษณะ 4 ประการคือ 1) ต้องมีการสะสม 2) ต้องมีการปรับปรุง 3) ต้องมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น 4) ต้องมีการอบรมสั่งสอนและถ่ายทอดสืบต่อ ๆ กันไป นอกจากนี้ อมรา พงศาพิชญ์ (2547, น. 25-31) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมมี 2 ประการ คือ ประการแรก วัฒนธรรมในลักษณะของขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ โดยขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นข้อตกลงในแนวทางประพฤติปฏิบัติของสมาชิกภายในสังคม อันเป็นที่ยอมรับทั่วไปเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติ ทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม ประการที่สอง วัฒนธรรมในลักษณะของสิ่งประดิษฐ์ที่มนุษย์คิดค้นขึ้น รวมทั้งสถาปัตยกรรมต่าง ๆ

ประเภทของวัฒนธรรม จำนง ทองประเสริฐ (2539, น. 11) ได้จัดแบ่งประเภทของวัฒนธรรมเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางด้านวัตถุ (Material culture) เป็นวัฒนธรรมที่เน้นสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น สิ่งของหรือสิ่งประดิษฐ์ที่มนุษย์คิดค้นขึ้น

2. วัฒนธรรมที่ไม่ใช่ด้านวัตถุ (Non- material culture) เป็นวัฒนธรรมแบบนามธรรม เช่น ภาษา ความคิด ค่านิยม ประเพณีต่าง ๆ ที่มีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากข้อกำหนดร่วมกันของคนในสังคม ซึ่งวัฒนธรรมของสังคมหนึ่ง ๆ อาจมีการแพร่กระจายไปสู่สังคมอื่น หรือแพร่กระจายไปยังประเทศอื่น ๆ ด้วยก็ได้ โดยที่การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนั้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่ผลักดันให้วิถีชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม มีการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ทำให้เกิดการซึมซับรับเอาวัฒนธรรมที่ตนไปสัมผัส ก่อให้เกิดการแพร่กระจาย แล้วเกิดการถ่ายทอดจากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่ง โดย Ralph Linton (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2545, น. 41) ได้กล่าวถึงการแพร่กระจายของวัฒนธรรมว่าเกิดจากการติดต่อสื่อสารระหว่างสังคมที่ต่างวัฒนธรรมกัน และต่างก็มีการแพร่กระจายวัฒนธรรมไปสู่กันและกัน เมื่อเกิดการกระจายทางวัฒนธรรม สังคมที่เจริญกว่าอาจจะรับเอาวัฒนธรรมของสังคมที่ด้อยกว่า ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการรับเอาวัฒนธรรมภายนอกเข้ามา มากกว่าการประดิษฐ์คิดค้นวัฒนธรรมขึ้นใหม่ หรืออาจจะเป็นการนำเอาวัฒนธรรมแล้วนำมาผสมผสานกับวัฒนธรรมที่ตนเองมีอยู่ก่อน แล้วกลายเป็นของใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมจะแพร่กระจายจากศูนย์กลางหรือจุดกำเนิดไปยังเขตภูมิศาสตร์เดียวกันและยุคสมัยที่ใกล้เคียงกันเท่าที่เกิดการยอมรับในสังคม การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมไปได้ทุกที่ไม่มีข้อจำกัดและไม่มีอุปสรรค ตราบเท่าที่มนุษย์สามารถไปถึง โดยที่มนุษย์สามารถสร้างวัฒนธรรมได้ทุกที่เพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของตน ซึ่งการกระจายทางวัฒนธรรมเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น (นิตยพรณ วรณศิริ, 2540, น. 93-100) ซึ่งจะเห็นได้ว่าการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากปัจจัยต่าง ๆ เป็นตัวกระตุ้นและเป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นฐาน การแลกเปลี่ยนทางด้านเศรษฐกิจ การติดต่อสื่อสาร สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการประสมประสานเชื่อมโยงจนทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง และเกิดการยอมรับวัฒนธรรมระหว่างกันขึ้น โดยในบทความนี้จะอธิบายถึงการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของพื้นที่กลุ่มวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง ว่าเกิดจากปัจจัยใด ทำไมวัฒนธรรมประเพณีจึงมีความคล้ายคลึงกันมาก

วัฒนธรรมถือเป็นมรดกทางสังคมอย่างหนึ่ง เพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมา และมีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง รวมทั้งวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในสังคม ในอดีตวัฒนธรรมเป็นเรื่องของศาสนา ศิลปะ วิถีชีวิต และจารีตประเพณี เป็นที่มาหรือแหล่งกำเนิดของอารยธรรม ความเจริญของงาน และวัฒนธรรม เป็นรากเหง้าที่สำคัญของชุมชน รวมทั้งเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของสังคมและประเทศนั้น ๆ แต่ปัจจุบัน ด้วยพัฒนาการของโลกาภิวัตน์ ที่ทำให้กระแสสังคมและเศรษฐกิจมีการเคลื่อนย้ายข้อมูลข่าวสารอย่างไร้ขอบเขต วัฒนธรรมจึงกลายเป็นสิ่งที่อยู่ในทุกกิจกรรมของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางด้านการเมืองหรือเศรษฐกิจ ทั้งนี้วัฒนธรรมของสังคมหนึ่งอาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมของอีกชุมชนหนึ่งของโลกก็ได้ (สมชาย เสียงหลาย, 2554) และในขณะที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากกระแสของโลกาภิวัตน์ วิถีชีวิตของคนในสังคมก็ถูกปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้าน การเมือง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และด้านสังคมวัฒนธรรมประเพณี การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการเปิดรับเอาวัฒนธรรมที่หลากหลายของชุมชนและภูมิภาคที่อยู่ใกล้เคียงกัน จนกลายมาเป็นวัฒนธรรมร่วม ที่ทำให้เกิดกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่คล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตาม รากฐานของวัฒนธรรมในแต่ละสังคมหรือในแต่ละประเทศก็จะมีลักษณะที่เหมือนหรือแตกต่างกัน เพราะไม่มีวัฒนธรรมไหนในสังคมที่มีความบริสุทธิ์เป็นหนึ่งเดียว เนื่องจากวัฒนธรรมของแต่ละสังคมต่างก็มีจุดร่วมและจุดต่างของตนเอง (กังวล ศัชสีมา, 2554) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้วัฒนธรรมของประเทศใดประเทศหนึ่งมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับประเทศที่อยู่ในเขตภูมิภาคเดียวกัน ส่งผลทำให้วัฒนธรรมนั้น ๆ กลายเป็นมรดกร่วมทางวัฒนธรรมของภูมิภาค เช่น ประเทศที่อยู่ในเขตพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงอันประกอบไปด้วยประเทศไทย ลาว เมียนมาร์ กัมพูชา เวียดนาม ที่มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นภาษา ศิลปะการแสดง เช่น รามเกียรติ์ สถาปัตยกรรม และประเพณี (สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, ม.ป.ป., น. 11)

กลุ่มประเทศวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง เป็นประเทศที่มีแหล่งอารยธรรมที่สำคัญ รวมทั้งมีศิลปะ สถาปัตยกรรม ค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ใกล้เคียงกัน โดยกลุ่มประเทศลุ่มแม่น้ำโขงเหล่านี้ ได้ติดต่อไปมาหาสู่และมีกิจกรรมร่วมกันและต่อเนื่องกันอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรมตั้งแต่สมัยอดีตเรื่อยมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ส่งผลให้วัฒนธรรมของแต่ละประเทศในลุ่มแม่น้ำโขงมีความคล้ายคลึงกัน ด้วยปัจจัยในหลาย ๆ ด้านที่ทำให้ประเทศในภูมิภาคแถบนี้มีความใกล้ชิดผูกพัน รวมทั้งวิถีการดำเนินชีวิตที่ต้องพึ่งพาการเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักและมีน้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต น้ำจึงเปรียบเสมือนชีวิตของผู้คนในแถบนี้ จึงทำให้

เกิดความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติคือน้ำกับมนุษย์อย่างแยกกันไม่ออก การมีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับสายน้ำทำให้ผู้คนที่ย้ายถิ่นอาศัยอยู่ในพื้นที่ฝั่งแม่น้ำโขงมีพิธีกรรม และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีเกษตรกรรมที่แม่น้ำเป็นปัจจัยสำคัญ เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีไหลเรือไฟ ประเพณีสืบทอดแม่น้ำโขง ประเพณีลอยกระทง และประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และเป็นการแสดงถึงความเคารพและความศรัทธาที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ ต่อพลังอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งประเพณีและความเชื่อเหล่านี้มีรากเหง้ามาจากวัฒนธรรมของอินเดีย แล้วนำมาผสมผสานกับวัฒนธรรมของตนเอง ทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ที่มีความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2555) ในที่สุดประเพณีวัฒนธรรมเหล่านี้ก็กลายมาเป็นมรดกร่วมทางวัฒนธรรมของผู้คนในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขง

ประเพณีสงกรานต์ถือเป็นมรดกร่วมทางวัฒนธรรมของผู้คนในกลุ่มวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง เป็นประเพณีฉลองปีใหม่ของภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง และเป็นประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดมาแต่โบราณคู่กับประเพณีตรุษ จึงมีการเรียกรวมกันว่า ประเพณีตรุษสงกรานต์ หมายถึงประเพณีส่งท้ายปีเก่าและต้อนรับปีใหม่ คำว่า สงกรานต์ มาจากภาษาสันสกฤต แปลว่า เคลื่อนที่ หรือ เคลื่อนย้าย หมายถึงการเคลื่อนย้ายของพระอาทิตย์จากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษ ซึ่งนับเป็นวันตั้งต้นปีใหม่ซึ่งถือปฏิบัติตามปฏิทินของอินเดีย (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2553, น. 9) แต่เนื่องจากการนิยมนับวันตามปฏิทินสุริยคติ-จันทรคติ จึงทำให้ในแต่ละประเทศของกลุ่มวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขงมีช่วงฉลองสงกรานต์ไม่ตรงกัน แต่โดยปกติแล้วอยู่ระหว่างวันที่ 13-16 เมษายนของทุกปี

ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ แต่ละประเทศแถบลุ่มแม่น้ำโขงจะมีวิถีปฏิบัติที่ทั้งคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันไปบ้าง ขึ้นอยู่กับอิทธิพลรากเหง้าของวัฒนธรรมที่รับเข้ามา โดยส่วนใหญ่แล้วประเทศไทย ลาว กัมพูชาจะได้รับวัฒนธรรมของอินเดียคือศาสนาพราหมณ์ ฮินดู แล้วนำมาผสมผสานกับศาสนาพุทธที่มีอยู่เดิม ส่วนเมียนมาร์และเวียดนามจะรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมของจีน แต่เชื่อกันว่าประเพณีสงกรานต์นี้ได้รับอิทธิพลมาจากประเพณีโฮลี ซึ่งเป็นประเพณีการเล่นสาดสีของประเพณีวัฒนธรรมอินเดียโบราณ

ประเพณีโฮลี (Holi) ต้นกำเนิดประเพณีสงกรานต์ของกลุ่มวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง

อินเดียเป็นประเทศที่มีอารยธรรมเก่าแก่และเป็นแหล่งอารยธรรมโลก โดยในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชได้นำเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแพร่ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และพุทธศาสนาจากอินเดียได้กลายมาเป็นพื้นฐานของประเพณีวัฒนธรรมในแถบนี้ โดยเฉพาะภูมิภาคเขตนุ่มแม่น้ำโขงที่รับเอาศาสนาพราหมณ์ ฮินดู มาผสมผสานกับศาสนาพุทธในพื้นที่ ทำให้เกิด

ประเพณี พิธีกรรมที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีชีวิตและลักษณะของภูมิประเทศที่ใกล้เคียงกัน ทำให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม รวมทั้งการไหลเวียนของวัฒนธรรมระหว่างกันเป็นไปอย่างแพร่หลายยิ่งขึ้น ด้วยลักษณะภูมิประเทศและวิถีการดำเนินชีวิตของคนอินเดียจะผูกพันอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศเหมือนคนในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ดังนั้น ความเปลี่ยนแปลงในแต่ละฤดูกาลจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดประเพณี พิธีกรรม และเทศกาลต่าง ๆ ดังเช่น ประเพณีโฮลี (Holi) หรือเทศกาลสงกรานต์สีของอินเดียซึ่งเป็นเทศกาลที่เต็มไปด้วยความสุข สนุกสนาน เป็นการเฉลิมฉลองในวันขึ้นปีใหม่ โดยการใช้การสาดสีที่ทำจากพืชซึ่งเป็นวัสดุจากธรรมชาติที่ไม่เป็นอันตรายต่อร่างกายแทนการสาดน้ำเหมือนประเทศในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง คนอินเดียเชื่อกันว่าเทศกาลสาดสีหรือโฮลีนี้นี้เป็นการปัดเป่าทุกข์โศก โรคภัย และการขจัดความทุกข์และอุปสรรค รวมทั้งการทำลายสิ่งชั่วร้ายเพื่อเตรียมต้อนรับสิ่งดี ๆ เข้ามาในชีวิต ซึ่งโดยนัยสำคัญแล้วเทศกาลต่าง ๆ ของอินเดียนั้นจะมีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางด้านศาสนา และมีนัยสำคัญคือเพื่อก่อให้เกิดสิ่งที่ดีงามแก่ผู้คนและสังคม (Welbon & Yocom, 1982, p. 27)

ความเป็นมาของประเพณีหรือเทศกาลโฮลี เทศกาลโฮลี (Holi) เป็นเทศกาลหนึ่งที่เกิดขึ้นในฤดูใบไม้ผลิของอินเดีย ซึ่งเป็นฤดูที่ว่างเว้นจากการทำเกษตรกรรม ชาวอินเดียจึงมีการเฉลิมฉลองเพื่อต้อนรับวันขึ้นปีใหม่ โดยเทศกาลโฮลีนี้นี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเทศกาล “ผาลคุนิปุรณิมา รังโคตรสวะ” หรือ “วสันโตตสวะ” ซึ่งคำว่า “ปรณิมา” แปลว่า พระจันทร์เต็มดวง “รังคะ” แปลว่า สี “อุตสวะ” แปลว่า เทศกาลการปัดเป่าความทุกข์ อุปสรรค จึงมีความหมายว่าเป็นเทศกาลแห่งสี ดังนั้น เทศกาลโฮลิจึงเป็นเทศกาลในการต้อนรับวันขึ้นปีใหม่ในวันพระจันทร์เต็มดวง เป็นระยะเปลี่ยนผ่านจากปีเก่าไปสู่ปีใหม่ ซึ่งชาวอินเดียหวังว่าจะพบแต่สิ่งที่ดี ๆ จึงมีการปัดเป่าความทุกข์และอุปสรรคต่าง ๆ ออกไปจากชีวิตด้วยการใช้สีมาสาดใส่กันแทนการสาดน้ำ โดยทั่วไปเทศกาลนี้จะจัดขึ้น 2 วัน โดยวันแรกจะเป็นวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ตามปฏิทินจันทรคติฮินดู ซึ่งอยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม โดยในวันแรกจะเป็นพิธีเผานางโฮลิกาในตอนพลบค่ำ และวันที่สองจะเป็นวันเล่นสาดสี (กิตติพงษ์ บุญเกิด, 2559, น. 124)

ตำนานประเพณีโฮลีหรือเทศกาลโฮลี (Holi) ตำนานของเทศกาลโฮลีนี้อาจมีเรื่องเล่าหลายเรื่อง ขึ้นอยู่กับความเชื่อของคนอินเดียในแต่ละท้องถิ่น เช่น ในอินเดียใต้มีตำนานประเพณีโฮลีผูกกับเรื่องของพระกามเทพที่ยิงลูกศรใส่พระศิวะเพื่อปลุกให้ตื่นจากสมาธิมาพบกับพระนางปาวตี ศรของพระกามเทพไม่เพียงแต่ปลุกให้พระศิวะตื่นจากสมาธิเท่านั้น แต่ยังทำให้พระศิวะโกรธและใช้ไฟจากดวงตาที่สามเผาร่างพระกามเทพไหม้เป็นจุล พระนางปาวตีได้อ้อนวอนให้พระศิวะชุบชีวิตพระกามเทพขึ้นมาใหม่แต่ไร้ร่างกาย จึงได้นำมาว่าอนงค์หรืออนงค์ ซึ่งแปลว่าผู้ไร้ร่างกาย

(กิตติพงศ์ บุญเกิด, 2559, น. 126) เทศกาลโฮลีจึงถือเป็นเทศกาลบูชาพระกามเทพ ส่วนอีกตำนานหนึ่งกล่าวถึงเทศกาลโฮลีมาจากตำนานนางปุตนารากษสี ผู้พยายามฆ่าพระกฤษณะในวัยที่กำลังแบเบาะ โดยการจำแลงเป็นพี่เลี้ยงเด็กอุ้มพระกฤษณะไว้แนบอก แต่ถูกพระกฤษณะกัดหัวนมจนขาดใจตาย ชาวบ้านจึงพากันนำร่างพระกฤษณะไปเผานอกหมู่บ้าน ส่วนบางตำนานก็บอกว่าเทศกาลโฮลีคือวันครบรอบกำเนิดพระมนูผู้ที่พระพรหมสร้างขึ้นมาเป็นมนุษย์คนแรก จึงถือเป็นวันกำเนิดบรรพบุรุษของมนุษย์ (Society for the Confluence of Festivals in India, 2019) นอกจากนี้ก็ยังมีตำนานที่เกี่ยวกับเทศกาลโฮลีอีกหลายตำนาน

ประเพณีสงกรานต์กลุ่มวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง

กลุ่มวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขงมีบริบทและลักษณะทางภูมิประเทศที่คล้ายคลึงกัน อาชีพหลักของประชากรคือการทำเกษตรกรรม ซึ่งต้องพึ่งพาอาศัยน้ำในการเพาะปลูก ดังนั้นประเพณีวัฒนธรรมจึงมีความผูกพันกับสายน้ำและวิถีการดำเนินชีวิต รวมทั้งการนับถือศาสนา ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีวัฒนธรรมหนึ่งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงที่แสดงออกถึงขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงาม อ่อนโยน การมีสัมมาคารวะเคารพผู้อาวุโส ความโอบอ้อมอารี และความสามัคคีมีน้ำใจต่อกัน การให้ความสำคัญกับสายน้ำซึ่งบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งก่อกำเนิดสรรพสิ่งให้มีชีวิตใหม่ ภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงจึงถือเอาประเพณีสงกรานต์เป็นวันเริ่มศักราชใหม่ โดยในแต่ละประเทศในแถบลุ่มแม่น้ำโขงจะมีกิจกรรมในประเพณีสงกรานต์ที่มีลักษณะเหมือนและแตกต่างกันบ้าง แต่ส่วนมากลักษณะของกิจกรรมตามประเพณีโดยทั่วไปแล้วจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เนื่องจากการได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ฮินดู

ประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทย ประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทยเป็นพิธีกรรมที่นำมาจากประเทศอินเดีย โดยได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ฮินดู แล้วนำมาผสมผสานกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา พบหลักฐานว่ามีประเพณีสงกรานต์มาตั้งแต่ก่อนแผ่นดินพระเจ้าอู่หัวบรมโกศในสมัยอยุธยา ซึ่งเป็นพิธีหลวงมีเฉพาะในราชสำนักเท่านั้น ต่อมามีการแพร่กระจายลงสู่ชาวบ้านในช่วงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2561) ต่อมาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน เพื่อให้เป็นที่เข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องพระราชพิธีทั้งหมดประจำปีพระนคร ที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาในสิบสองเดือน และเพื่อเป็นประโยชน์แก่สมาชิก (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2505, น. ก-ข) ซึ่งเป็นที่สังเกตได้ว่าประเพณีสงกรานต์ของไทยนั้น เป็นประเพณีที่ประดิษฐ์ขึ้นโดยชนชั้นนำที่พยายามจะค้นหารากเหง้าของตนเอง เพื่อควบคุมสังคมไทยในขณะนั้นไม่ให้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสวัฒนธรรมตะวันตกที่เริ่ม

หลังไหลเข้ามาในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ และเพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงเป็นสาเหตุให้ชนชั้นนำเขียนประเพณีของตนเองขึ้นมาอย่างเป็นระบบ (พิพัฒน์ กระแจะจันทร์, 2559, น. 13) ประเพณีสงกรานต์ในหนังสือพระราชพิธีของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เป็นประเพณีการสงวนน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ปฏิบัติเฉพาะในราชสำนักเท่านั้น และถือว่าเป็นประเพณีที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อทางศาสนา รวมทั้งเป็นการส่งเสริมสถาบันกษัตริย์ ไม่ให้การละเล่นสาดน้ำเหมือนกับชาวบ้านทั่วไปอย่างที่เห็นในปัจจุบัน

ตำนานประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทย ตำนานประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทย ตำนานนี้ถูกจารึกไว้บนแผ่นศิลาที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามชื่อ “เรื่องมหาสงกรานต์” โดยกล่าวถึงเศรษฐีคนหนึ่งไร้บุตรสืบสกุล จึงทำพิธีบวงสรวงต่อพระอาทิตย์และพระจันทร์เพื่ออธิษฐานขอบุตร พระอินทร์จึงบัญชาให้เทพบุตรองค์หนึ่งชื่อ “ธรรมบาล” ลงมาเกิดในครรภ์ของภรรยาเศรษฐี เมื่อครบกำหนดภรรยาเศรษฐีก็คลอดบุตรเป็นชาย และเศรษฐีจึงตั้งชื่อว่าธรรมบาลกุมาร และได้สร้างสร้างปราสาทสูง 7 ชั้นให้กุมารอยู่อาศัย โดยปราสาทอยู่ใต้ต้นไทรริมฝั่งแม่น้ำที่มีนกทำรังอยู่ข้างบน ทำให้ธรรมบาลกุมารสามารถรู้ภาษานก ธรรมบาลกุมารเป็นเด็กที่มีปัญญาเฉียบแหลมรอบรู้ ด้วยวัยเพียง 7 ขวบก็เรียนจบไตรเพทได้เป็นอาจารย์บอกมงคลการต่าง ๆ แก่มนุษย์ทั้งปวงในชมพูทวีป ต่อมาทำวกบิลพรหม ซึ่งเป็นพรหมองค์หนึ่ง ต้องการลองภูมิปัญญาของธรรมบาล จึงลงมาทดสอบภูมิปัญญาและถามปัญหา 3 ข้อ หากธรรมบาลกุมารตอบไม่ได้ก็จะตัดศีรษะธรรมบาลกุมาร แต่ถ้าตอบได้จะยอมให้ธรรมบาลกุมารตัดศีรษะตน เวลาผ่านไป 6 วัน ธรรมบาลกุมารก็ยังแก้ปัญหาไม่ได้จึงจำใจหลบหนีออกจากปราสาทเข้าไปในป่า และไปนอนใต้ต้นตาลที่มีนกอินทรีสองตัวผัวเมียทำรังอยู่บนต้นตาล ด้วยเหตุที่ธรรมบาลกุมารรู้ภาษานก จึงได้ยินนกอินทรีสองตัวเมียคุยกันว่า พรุ่งนี้จะไปหาอาหารที่ไหน ฝ่ายนกอินทรีผู้เป็นผัวตอบว่าพรุ่งนี้จะได้กินมนุษย์เป็นอาหารหากธรรมบาลกุมารแก้ปัญหาไม่ได้ ฝ่ายนางนกอินทรีถามผัวว่า รู้ปัญหานั้นหรือไม่ นกอินทรีผู้เป็นผัวบอกว่ารู้แล้ว และเล่ารายละเอียดให้นกอินทรีผู้เป็นเมียฟังทั้งหมด ธรรมบาลกุมารเมื่อได้ยินนกอินทรีสองตัวเมียคุยกันจึงดีใจเป็นอย่างยิ่ง รุ่งขึ้นของวันที่ 7 ธรรมบาลกุมารก็สามารถตอบคำถามได้ถูกทุกข้อ คำถามที่ทำวกบิลพรหมถามมีดังนี้ คือ ข้อ 1 ตอนเช้าราศีมนุษย์อยู่แห่งใด คำตอบคือ อยู่ที่หน้า มนุษย์จึงต้องล้างหน้าทุก ๆ เช้า ข้อ 2 ตอนเที่ยงราศีของมนุษย์อยู่แห่งใด คำตอบคืออยู่ที่อก มนุษย์จึงต้องเอาเครื่องหอมประพรมที่อก และข้อ 3 ตอนค่ำราศีของมนุษย์อยู่แห่งใด คำตอบคืออยู่ที่เท้า มนุษย์จึงต้องล้างเท้าก่อนเข้านอน เมื่อทำวกบิลพรหมได้คำตอบและรู้ว่าตนเองแพ้พนันในครั้งนี้ ทำวกบิลพรหมจึงต้องตัดศีรษะของตนเอง แต่ก่อนตัดศีรษะตนเอง ได้เรียกธิดาทั้ง 7 ให้มาพร้อมกันแล้วบอกว่า ศีรษะของตนที่ตัดออกเพื่อบูชาธรรมบาลกุมารนั้น ถ้าทั้ง

ไว้บนแผ่นดินจะเกิดไฟไหม้ทั่วโลกธาตุ ถ้าทิ้งไปบนอากาศฝนก็จะแล้ง และถ้าทิ้งลงมหาสมุทรน้ำก็จะแห้ง จึงได้สั่งให้ธิดาทั้ง 7 เอาพานมารองรับศีรษะของตนไว้ แล้วสั่งให้นำไปประดิษฐานไว้ในถ้ำคันธุลี เขาไกรลาส แล้วบูชาด้วยเครื่องทิพย์เครื่องหอมต่าง ๆ ครั้นครบ 365 วันในวันสงกรานต์ ก็ให้ธิดาทั้งเจ็ดทรงพาหนะต่าง ๆ ผลัดเวรกันมาเชิญพระเศียรท้าวกบิลพรหมแห่รอบเขาพระเมรุราช แล้วค่อยกลับไปยังเทวโลก (อภิรักษ์ ณ เกษมผลกุล, 2559, น. 57-59) ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาในการเรียกชื่อธิดาทั้งเจ็ดของท้าวกบิลพรหมว่านางสงกรานต์ โดยในแต่ละปีจะทำหน้าที่ผลัดเปลี่ยนกันตามวันเวลาที่ตรงกับวันสงกรานต์

ความหมายของตำนานสงกรานต์และวิถีปฏิบัติในประเพณีสงกรานต์ของไทย ตำนานเป็นเรื่องเล่าที่อธิบายที่มาของพิธีกรรม โดยสร้างสัญลักษณ์บางอย่างขึ้นมาเพื่อบอกเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อ เป็นการใช้ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในการสร้างกรอบวิถีปฏิบัติให้สมาชิกภายในสังคมมีแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องและคงความมีศีลธรรมไว้ สัญลักษณ์ในประเพณีสงกรานต์มีความหมายดังนี้ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2553, น. 9)

- ศีรษะของท้าวกบิลพรหม เป็นสัญลักษณ์ของดวงอาทิตย์ ความร้อน ความแห้งแล้ง
- น้ำ เป็นสัญลักษณ์ของการมีชีวิตใหม่ ความอุดมสมบูรณ์ ความสดชื่น ความเย็น การเริ่มต้นชีวิตใหม่เพื่อต้อนรับศักราชวันขึ้นปีใหม่
- นางสงกรานต์ เป็นสัญลักษณ์ของการคุ้มครองโลกให้เกิดความสงบสุข ความร่มเย็น ความอุดมสมบูรณ์

สำหรับสงกรานต์ในประเทศไทยจะเริ่มตั้งแต่วันที่ 13-15 เมษายน โดยถือเอาวันที่ 13 เมษายนเป็นวันมหาสงกรานต์ วันที่ 14 เป็นวันครอบครัวซึ่งเป็นวันที่ญาติพี่น้องได้มาพบปะ พูดคุย สังสรรค์ เชื่อมความสัมพันธ์ในครอบครัวให้รักใคร่ปรองดองกัน และวันที่ 15 เมษายนเป็นวันเถลิงศกหรือวันขึ้นศักราชใหม่ ส่วนวิถีแนวทางปฏิบัติในประเพณีสงกรานต์ของไทยนั้น จะมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสงวนน้ำพระพุทธรูป การทำบุญตักบาตร การรดน้ำข้าราชการครูของบรรพบุรุษ รวมไปถึงการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว นอกจากนั้นยังมีการรดน้ำผู้สูงอายุ เพื่อแสดงถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ การเล่นสาดน้ำ และการเล่นรื่นเริงสนุกสนานต่าง ๆ เพื่อต้อนรับศักราชใหม่ที่กำลังจะมาถึง

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าประเพณีสงกรานต์ของไทยมีคติความเชื่อมาจากศาสนาซึ่งมีความสัมพันธ์กับการประกอบพิธีกรรม ในสมัยโบราณประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีที่ประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่สถาบันกษัตริย์ โดยใช้น้ำเป็นสื่อสำคัญ ซึ่งหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ในชีวิตและการเกิดใหม่ การต้อนรับศักราชใหม่ ตำนานประเพณี เป็นกฎเกณฑ์

ในการให้แนวทางสำหรับการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมและฐานคติความเชื่อทางศาสนา นำมาทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในแต่ละปี โดยการนำสัญลักษณ์และลักษณะของนาง สงกรานต์ในแต่ละปีมาทำนายให้เห็นถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นภายในปีนั้น ๆ การทำนายจะเป็นการบ่งชี้ให้เห็นถึงแนวทางวิถีการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านการผลิตสินค้าเกษตรกรรม ความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณธัญญาหาร และความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมือง สิ่งเหล่านี้เป็นกุศโลบายและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่จะทำให้สมาชิกภายในสังคมใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท มีความมั่นคงในการใช้ชีวิต รวมทั้งการให้ความสำคัญและตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ รวมทั้งความเชื่อทางศาสนาที่ยึดถือและปฏิบัติต่อเนื่องกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษเพื่อความเจริญรุ่งเรืองในวิถีการดำเนินชีวิต

ประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทย ประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทยเป็นประเพณีสงกรานต์ของชาวจีนที่เป็นชนกลุ่มน้อยที่เรียกตัวเองว่าไท (ไต) โดยชาวไทเรียกประเพณีนี้ว่าเป็นประเพณีฉลองปีใหม่ หรือ “ซ่างฮ่าน” หรือ สงกรานต์ อันหมายถึง การเคลื่อนที่ของพระอาทิตย์ที่เปลี่ยนรอบขึ้นสู่ปีใหม่ เป็นการแสดงให้เห็นว่าเข้าสู่ปีใหม่แล้ว สำหรับประเพณีสงกรานต์ของชาวไทยนั้นจะจัดขึ้นในวันที่ 13-15 ของเดือนเมษายน โดยมีระยะเวลาของการจัดกิจกรรมเฉลิมฉลองเป็นเวลาทั้งสิ้นประมาณ 3-4 วัน คือ (ศิริวรรณ วรชัยยุทธ, 2559, น. 69-70)

วันแรก เรียกว่า “วันน่ม่อ” จะเป็นวันส่งท้ายปีเก่าของชาวไทย ทุกครัวเรือนจะช่วยกันทำความสะอาดบ้านเรือนเพื่อเตรียมตัวจัดข้าวของต้อนรับปีใหม่ที่กำลังจะมาถึง

วันที่สอง เรียกว่า “วันน่เหน่า” วันนี้จะมีการละเล่นสาดน้ำสงกรานต์ เพราะมีความเชื่อและถือกันว่าเป็นการชำระล้างสิ่งชั่วร้าย สิ่งสกปรก และสิ่งที่ไม่ดีออกไปจากชีวิต

วันที่สาม เรียกว่า “วันน่พ่ายาวันน่มาม่า” หรือ “วันพญาวัน” เป็นวันเฉลิมฉลองเริ่มต้นปีใหม่ วันนี้จะมีกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น การขนทรายเข้าวัด การสงฆ์น้ำพระ การรดน้ำดำหัว การประพรมน้ำอวยพรปีใหม่ และการละเล่นต่าง ๆ อย่างหลากหลายไม่ว่าจะเป็น การแข่งเรือ การเต้นระบำรำฟ้อนต่าง ๆ

ประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทย บริบทของประเทศไทยและประเทศลาวจะมีลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศที่ใกล้เคียงกันมาก ส่งผลให้วิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรมหลายอย่างมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ดังจะเห็นได้จากประเพณีฮีตสิบสองของชาวไทยอีสาน รวมทั้งกิจกรรมในงานบุญประเพณีก็จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับประเพณีวัฒนธรรมของลาว อย่างเช่น ประเพณีสงกรานต์ของลาวจะมีตำนานความเป็นมาคล้ายกับตำนานประเพณีสงกรานต์ของไทย นั่นคือตำนานธรรมบาลกุมารและท้าวกบิลพรหม โดยประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทยจะเรียกอีก

อย่างหนึ่งว่าเป็นประเพณี “บุญปีใหม่” และจะมีวิถีปฏิบัติต่อเนื่องกันตั้งแต่วันที่ 13 เมษายน ถึงวันที่ 16 เมษายน เช่นเดียวกับประเทศไทย โดยวันแรกเรียกว่าวันสังขารล่อง หรือวันส่งท้ายปีเก่า เป็นวันที่จะอัญเชิญพระพุทธรูปมาให้ประชาชนได้สรงน้ำ และเป็นวันทำความสะอาดบ้านเรือน เพื่อปัดเป่าสิ่งที่ไม่ดีออกไปและรับสิ่งใหม่เข้ามา วันที่สองเรียกว่าวันเนา หรือวันแห่งครอบครัว มีญาติพี่น้องมารวมตัวกันเพื่อบายศรีสู่ขวัญให้ผู้ใหญ่ และในวันนี้จะมีการแห่ขอไปรอบเมือง โดยในวอจะประกอบไปด้วยวอของท้าวภิลพรหม วอของพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ และวอของธิดาทังเจ็ดคนของท้าวภิลพรหม (วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, 2555, น. 161) ส่วนวันที่สามเป็นวันสังขารขึ้น หรือวันปีใหม่ กิจกรรมในวันนี้จะเป็นการทำบุญตักบาตรเฉลิมฉลองวันขึ้นปีใหม่ มีการละเล่นสาดน้ำกันอย่างสนุกสนานรื่นเริง ส่วนวันที่สี่เรียกว่าวันแห่พระบาง ในวันนี้จะมีการอัญเชิญพระบางซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของลาวมาสรงน้ำ และให้ประชาชนได้สรงน้ำพระพุทธรูปเพื่อความเป็นสิริมงคลสำหรับตนเอง (ธีรวัฒน์ แสนคำ, 2559, น. 105)

ประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทย ประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทยนั้นเรียกว่า “ตะจาน” คือ สงกรานต์ ซึ่งมาจากภาษาบาลีสันสกฤต คำว่า “สงกนต” หรือ “สงกรานต์” แปลว่า การเปลี่ยนผ่าน คำว่า “ตะจาน” หมายถึง ช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านจากปีเก่าไปสู่ปีใหม่ หรืออีกนัยหนึ่งคำว่า “ตะจาน” หมายถึงการชำระล้างเพื่อให้ลักษณะอันเป็นสิ่งดีมีมงคลเจริญยิ่งขึ้น ประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทยจะมีลักษณะคล้ายประเพณีรดน้ำดำหัวของไทยทางภาคเหนือ (สิทธิพร เนตรนิยม, 2559, น. 81) ในสมัยโบราณยุคที่เมียนมาร์ปกครองด้วยระบบกษัตริย์ จะมีพิธีสงกรานต์ในราชสำนักซึ่งจุดมุ่งหมายในการทำพิธีกรรมก็คือ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่กษัตริย์ รวมทั้งเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง ในพิธีกรรมจะมีพราหมณ์มาทำหน้าที่พยากรณ์ความเป็นไปของบ้านเมืองและพืชผลทางการเกษตรเพื่อแจ้งให้ประชาชนทราบ ถือเป็นความสัมพันธ์ระหว่างราชสำนักกับประชาชน เรียกว่า “สารสงกรานต์” อันเปรียบเสมือนตำราโหราายปี เพื่อแจ้งข่าวและแจ้งเตือนให้ประชาชนอยู่ในความไม่ประมาทในการดำเนินวิถีชีวิต และการกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความมั่นคงของประชาชนและรัฐ (วิรัช นิยมธรรม และอรนุช นิยมธรรม, 2551, น. 91) ส่วนตำนานประเพณีสงกรานต์ของเมียนมาร์นั้น จะกล่าวถึงพระอินทร์กับพระพรหมที่มีการพนันกันด้วยการตั้งคำถาม ถ้าใครแพ้จะต้องตัดศีรษะตนเอง สุดท้ายผลปรากฏว่าพระพรหมแพ้เลยต้องตัดศีรษะถวายพระอินทร์ และพระอินทร์ได้นำหัวช้างมาต่อร่างของพระพรหมกลายเป็น “พระคเณศ” และด้วยอำนาจของเศียรพระพรหม จะทิ้งไปก็กลัวจะทำให้โลกเกิดทุกข์ภัย จึงเรียกให้ธิดาทัง 7 คนของพระพรหมมารับไว้และผลัดเปลี่ยนเวียนกันถือเศียรของพระพรหมในแต่ละปี จะเห็นได้ว่าตำนานประเพณี

สงกรานต์ของเมียนมาร์จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับของไทยและลาว จะแตกต่างกันเฉพาะตัวละครเท่านั้น สำหรับแนววิถีปฏิบัติของประเพณีสงกรานต์ในเมียนมาร์นั้น จะมีทั้งหมด 5 วันคือวันที่ 13 เมษายน ถึงวันที่ 17 เมษายน (สิทธิพร เนตรนิยม, 2559, น. 89-92)

วันแรก เรียกว่า “อะใจ-เนะ” แปลว่า วันรับสงกรานต์ เป็นการเตรียมงานเพื่อต้อนรับเทศกาลสงกรานต์ที่จะมาถึง

วันที่ 2 เรียกว่า “อะจ๊ะ-เนะ” วันนี้จะเป็นการทำบุญถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ และมีการเฉลิมฉลองสาดน้ำอย่างสนุกสนาน

วันที่ 3 เรียกว่า “อะแฉัด-เนะ” แปลว่าวันคลาสสงกรานต์ คืออยู่ระหว่างวันตกและวันขึ้นสงกรานต์ ในวันนี้ชาวเมียนมาร์จะต้องรักษากาย วาจาใจให้ดีด้วยการถือศีล พังธรรม ไม่พูดจาหยาบคาย และเป็นวันที่ชาวเมียนมาร์เชื่อว่าพระอินทร์ได้เสด็จลงมายังโลกมนุษย์ ดังนั้นจึงควรหลีกเลี่ยงการกระทำในช่วงสิ้นปีเก่าเพื่อข้ามไปสู่วันใหม่ 10 ประการ คือ 1) ห้ามร้องไห้หรือให้ร้อง โอดครวญ 2) ห้ามมีกิจกรรมทางเพศ 3) ห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต 4) ห้ามดื่มสุราหรือของมึนเมา 5) ห้ามโมโหจนเฉียว 6) ห้ามเลือดตกยางออก 7) ห้ามทลายอันประกอบไปด้วยน้ำมัน 8) ห้ามตัดต้นไม้หรือฟัน 9) ห้ามซื้อสินค้ามาหักตุน และ 10) ห้ามค้าขายสินค้าออกร้าน

วันที่ 4 เรียกว่า “อะ เต๊ะก็-เนะ” แปลว่าวันขึ้นสงกรานต์ตรงกับวันที่ 16 เป็นวันที่พระอินทร์กับพระมาตุลีเสด็จกลับขึ้นไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ถือเป็นวันสุดท้ายของเทศกาลสงกรานต์ จะมีการเล่นสาดน้ำกันอย่างเต็มที่

วันที่ 5 “หนิดขัน-ตะแย็ก-เนะ” แปลว่าวันขึ้นปีใหม่วันหนึ่ง หรือวันปากปี ชาวเมียนมาร์จะทำบุญปล่อยนกปล่อยปลาและมีพิธีกรรมการไหว้ผู้สูงอายุ

ประเพณีสงกรานต์ในประเทศกัมพูชา ประเพณีสงกรานต์ในประเทศกัมพูชาเรียกว่า “บน โฉล ชนม์ ทเม็ย” แปลว่าบุญขึ้นปีใหม่ ซึ่งตรงกับวันที่ 13 เมษายน ถึงวันที่ 15 เมษายน หรือ 14 เมษายน ถึงวันที่ 16 เมษายน ตำนานประเพณีสงกรานต์ในประเทศกัมพูชาจะคล้ายคลึงกับประเทศไทย นั่นคือตำนานของธรรมาบาลกุมารกับท้าวทิลลพทรม ส่วนกิจกรรมที่จัดขึ้นในประเพณีสงกรานต์ มีดังนี้ (ประยูร ทรงศิลป์, 2559)

วันที่ 14 เรียกว่า “ทไจ มะ ฮา ซ็อง กราน” ถือเป็นวันส่งท้ายปีเก่าหรือวันสิ้นปี โดยในตอนเช้าจะมีการตั้งโต๊ะจัดเครื่องสังเวยเพื่อรับเทวดา และมอบสิ่งของเสื้อผ้าใหม่ให้กับพ่อแม่ ผู้มีพระคุณ รวมทั้งการละเล่นสาดน้ำ การละเล่นรื่นเริงต่าง ๆ

วันที่ 15 เรียกว่า “ไท่ ก๊อนดอล” เป็นวันเนา หมายถึงความว่างเปล่า ในวันนี้จะมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และในตอนเย็นจะมีการก่อเจดีย์ทรายที่วัด เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

วันที่ 16 เรียกว่า “ไท่ เล็ง ซ็อก” หรือวันเถลิงศก วันนี้จะมีกิจกรรมทำบุญที่วัด และจะมีการสงฆ์พระสงฆ์ พระพุทธรูป และการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ

ความคล้ายคลึงกันของประเพณีสงกรานต์ดังที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ อาจสรุปได้ว่า จุดประสงค์ของการทำพิธีกรรมในประเพณีดังกล่าวของประเทศแถบลุ่มแม่น้ำโขง จะมีลักษณะเหมือนกันคือ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและบ้านเมืองรวมทั้งบริบทของประเทศที่ต้องอาศัยปัจจัยผลผลิตด้านการเกษตรกรรมในการสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตและประเทศ จึงให้ความสำคัญและตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ เป็นที่น่าสังเกตว่าประเทศในแถบภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ การมีตำนานเรื่องเล่าถึงที่มาของประเพณีวัฒนธรรมที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน จึงส่งผลให้ประเทศในแถบภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงมีมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกันอย่างหลากหลาย หนึ่งในมรดกร่วมทางวัฒนธรรมนั้นได้แก่ประเพณีสงกรานต์ ปัจจุบันเทศกาลสงกรานต์ได้กลายเป็นเทศกาลที่แสดงให้เห็นถึงสัมพันธ์ไมตรีที่มีต่อกันระหว่างประเทศในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขง จะมีการจัดกิจกรรมระหว่างประเทศร่วมกันในทุก ๆ ปี ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของนายสมพร ศรีเจริญ เอกอัครราชทูตลาวประจำเวียดนามได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมประเพณีสงกรานต์ของภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงว่า “ความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมของพวกเรามาจากจุดยืนและทัศนะที่เหมือนกันต่อปัญหาการพัฒนาทั่วโลกและความไว้วางใจ นำมาซึ่งผลประโยชน์อย่างจริงจังแก่ประชาชนและมีส่วนร่วมให้แก่สันติภาพ เสถียรภาพ และโลก” จากคำกล่าวจะเห็นได้ว่าประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงประเทศในแถบภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงให้มีความผูกพัน ความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน และนอกจากจะเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณแล้ว ยังเป็นประเพณีที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อนบ้านให้มีความผูกพันต่อกันมากยิ่งขึ้น อาจถือได้ว่าประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีที่ช่วยจรรโลงทั้งศาสนาและสังคมให้มนุษย์ได้ประพฤติปฏิบัติตามแนวทางการดำเนินวิถีชีวิตได้อย่างสงบสุข

ปัจจัยที่ทำให้เกิดมรดกร่วมทางวัฒนธรรมของพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขง

จากตำนานและความเป็นมาของประเพณีสงกรานต์ สรุปได้ว่า มรดกร่วมทางวัฒนธรรมในประเพณีสงกรานต์ของวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง มีปัจจัยที่ทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมร่วมได้ ดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ เนื่องจากประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขงมีลักษณะของภูมิประเทศและภูมิอากาศ อีกทั้งการมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ส่งผลต่อการดำเนินวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของผู้คนในแถบกลุ่มแม่น้ำโขง รวมทั้งการติดต่อสื่อสารและการค้าขายทางด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ประเทศในเขตกลุ่มแม่น้ำโขง ด้วยลักษณะการประกอบอาชีพที่ต้องพึ่งพาการเกษตรกรรม จึงทำให้ผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กลุ่มแม่น้ำโขงให้ความสำคัญกับสายน้ำที่เป็นบ่อเกิดแห่งความอุดมสมบูรณ์และพืชพรรณธัญญาหาร ดังนั้นการให้คุณค่าและตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนวิถีในการดำรงชีวิตที่ใกล้เคียงกัน จึงทำให้เกิดการเชื่อมโยงวัฒนธรรม และปรับเปลี่ยนผสมผสานวัฒนธรรมระหว่างกัน

3. ปัจจัยทางด้านสังคมวัฒนธรรม ด้วยทัศนคติ ความเชื่อและการนับถือศาสนาของผู้คนในกลุ่มวัฒนธรรมกลุ่มแม่น้ำโขงที่นับถือศาสนาพุทธ และการรับเอารากฐานของวัฒนธรรมอินเดีย รวมทั้งวัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ ฮินดู แล้วนำมาผสมผสานกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ชาวท้องถิ่นนับถือ จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีที่คล้ายคลึงกัน การเคารพนับถือบรรพบุรุษ การนับถือผี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อย่างเช่น พญานาค ที่ผู้คนในพื้นที่กลุ่มแม่น้ำโขงให้ความเคารพ ศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ และเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ การมีโลกทัศน์ทางความคิด ความเชื่อที่คล้ายคลึงกันส่งผลให้ความเชื่อในศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามามีอิทธิพลต่อผู้คนในแถบกลุ่มแม่น้ำโขง และความเชื่อเหล่านี้จะสะท้อนผ่านประเพณีพิธีกรรมที่จะเป็นกรอบให้ประพฤติปฏิบัติตามเพื่อการดำเนินชีวิตไปในทางที่ดีงาม

บทสรุป

ระบบความเชื่อทางศาสนาสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ความศรัทธา ผ่านประเพณี วัฒนธรรม รวมถึงการมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ใกล้เคียงกัน การติดต่อสื่อสาร การไปมาหาสู่กัน ทั้งการค้าขาย การเมือง สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม ประเพณีจนกลายเป็นมรดกร่วมทางวัฒนธรรม ดังเช่น ประเพณีสงกรานต์ นอกจากนี้ ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างสถาบันกษัตริย์และประชาชน ถือเป็นกระบวนการสร้างความเชื่ออย่างหนึ่งของชนชั้นปกครอง เพื่อให้ผู้ถูกปกครองเกิดความเชื่อถือศรัทธาในการปกครองบ้านเมือง อันจะทำให้การปกครองบ้านเมืองเกิดความสงบเรียบร้อย ดังเช่น พิธีกรรมสงกรานต์ของประเทศเมียนมาร์ ที่มี “สารสงกรานต์” เพื่อที่จะให้ประชาชนปฏิบัติตามกรอบแนวทางที่ราชสำนักแนะนำผ่านคำพยากรณ์จากโหรราชสำนักในการดำเนินการเพาะปลูกพืชเกษตรกรรม รวมทั้งเพื่อให้ประชาชนตั้งรับกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพดินฟ้าอากาศในแต่ละปี

โดยการดำรงวิถีชีวิตด้วยความไม่ประมาท ปัจจุบันด้วยบริบทของกระแสโลกาภิวัตน์ได้เข้ามากระตุ้นให้ประเพณีและวัฒนธรรม เกิดการเคลื่อนไหวและแพร่กระจายเชื่อมถึงกันได้อย่างรวดเร็ว จึงส่งผลให้ประเพณีและวัฒนธรรมมีลักษณะ รูปแบบกิจกรรมการแสดงออกที่คล้ายคลึงกันภายใต้บริบทของแต่ละประเทศ จนทำให้เกิดการการผสมผสานวัฒนธรรมของท้องถิ่น และปรับเป็นรูปแบบวัฒนธรรมของตนเอง ปัจจุบันกิจกรรมที่จัดขึ้นในประเพณีสงกรานต์ของประเทศในแถบกลุ่มแม่น้ำโขงส่วนมากจะเป็นการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวภายในประเทศ โดยมีกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในงานเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเข้าไปดื่มด่ำกับวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งส่วนมากจะเน้นความสนุกสนานรื่นเริง มากกว่าที่จะเน้นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นความศักดิ์สิทธิ์ของระบบความเชื่อทางด้านศาสนา ทั้งหมดนี้ถูกปรับเปลี่ยนไปเพราะกระแสของโลกาภิวัตน์

อภิปรายผล

ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมา สะท้อนให้เห็นเรื่องราว ความเชื่อ วัฒนธรรม วิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม และโดยทั่วไปแล้วประเทศที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่คล้ายคลึงกันจะมีประเพณีวัฒนธรรมที่สอดคล้องกันจนกลายเป็นมรดกร่วมทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศ ด้วยบริบททางด้านภูมิศาสตร์ที่มีความใกล้เคียงกัน รวมทั้งการไปมาหาสู่กันส่งผลให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมระหว่างกันขึ้น ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยงประเพณีวัฒนธรรมของประเทศในแถบกลุ่มแม่น้ำโขงเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนริมฝั่งแม่น้ำ การประกอบอาชีพที่คล้ายคลึงกันคือการดำรงชีพด้วยการทำเกษตรกรรม ความใกล้เคียงกันตามลักษณะภูมิศาสตร์และความใกล้ชิดสนิทสนม การติดต่อสัมพันธ์ทางด้านการค้าอยู่เป็นประจำของผู้คนริมฝั่งแม่น้ำโขง จึงทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน และการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมระหว่างกันขึ้น ประเพณีสงกรานต์ถือเป็นประเพณีวัฒนธรรมประเพณีหนึ่งที่เกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศแถบกลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งถือได้ว่าเป็นมรดกร่วมทางวัฒนธรรมที่มาจากฐานคติความเชื่อในแบบเดียวกัน คือมาจากระบบความเชื่อทางด้านศาสนาที่เชื่อมโยงเข้ากับวิถีชีวิตของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง โดยประเพณีสงกรานต์นี้เป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงระบบความเชื่อของผู้คน ในเรื่องการทำบุญอุทิศให้กับบรรพบุรุษ การปล่อยนกปล่อยปลา การเคารพผู้สูงอายุ และการกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ อันแสดงให้เห็นถึงความรักความสามัคคีที่มีต่อคนในครอบครัวและต่อคนอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะ

ควรส่งเสริมการท่องเที่ยวประเพณีสงกรานต์ในแถบลุ่มแม่น้ำโขง โดยมีหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคธุรกิจเอกชนของแต่ละประเทศเข้ามาร่วมมือกันตั้งเป็นองค์การการท่องเที่ยววัฒนธรรมระหว่างประเทศ เพื่อกระจายรายได้ด้านการท่องเที่ยวทั้งในส่วนภายในประเทศและส่วนภายนอกประเทศที่เข้ามาเป็นสมาชิก จะเป็นการเชื่อมโยงการทำงานด้วยการมีส่วนร่วมของประเทศในแถบลุ่มแม่น้ำโขง มีการบริหารจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน รวมทั้งการติดตามประเมินผลการทำงานเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ อันจะทำให้เกิดการเชื่อมโยงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และด้านอื่น ๆ และที่สำคัญคือก่อให้เกิดสายสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน นำมาซึ่งความรัก ความสามัคคี และการช่วยกันอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมให้เป็นมรดกร่วมทางวัฒนธรรมสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กิตติพงศ์ บุญเกิด. (2559). *สาदनํ้าสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย: เทศกาลโฮลี สงกรานต์สีในอินเดีย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2553). *ประเพณีสงกรานต์*. กรุงเทพฯ: องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กังวล คัชชีมา. (2554). *วัฒนธรรมร่วมระหว่างไทย-เขมร*. สืบค้นเมื่อ 12 เมษายน 2562, จาก <http://www.thairat.co.th>.
- จำนง ทองประเสริฐ. (2539). *ศาสนาปรัชญาประยุกต์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: คอมแพคพริ้นท์.
- ธีรวัฒน์ แสนคำ. (2559). *สาदनํ้าสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย: เทศกาลโฮลี สงกรานต์สีในอินเดีย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- นิตยพรณ วรณศิริ. (2540). *มานุษยวิทยาและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: พี เอ ลีฟวิ่ง.
- ประยูร ทองศิริ. (2559). *สงกรานต์กัมพูชา วันปีใหม่ของเขมร*. สืบค้นเมื่อ 12 เมษายน 2562, จาก <http://Thairat.co.th/content/605709>.
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2505). *พระราชพิธีสิบสองเดือน*. พระนคร: กรมศิลปากร.
- พระยาอนุมานราชธน. (2505). *เรื่องเกี่ยวกับประเพณีไทย (เนื่องในเทศกาลตรุษสารท)*. พระนคร: กรมศิลปากร.
- พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2559). *สาदनํ้าสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย: เทศกาลโฮลี สงกรานต์สีในอินเดีย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- วรัญญ์ บุญยสุรัตน์. (2555). *ชื่นชมสถาปัตยกรรมในหลวงพระบาง* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

- วิรัช นิยมธรรม และ อรุณ นิยมธรรม. (2551). *เรียนรู้สังคมวัฒนธรรมพม่า*. พิษณุโลก: ตระกูลไทย.
- ศิริวรรณ วรชัยยุทธ. (2559). *สาदनํ้าสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย: เทศกาลโฮลี สงกรานต์สีในอินเดีย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สมชาย เสี่ยงหลาย. (2554). *มรดกวัฒนธรรมอาเซียน*. สืบค้นเมื่อ 12 เมษายน 2562, จาก <http://m-culture.go.th>.
- สิทธิพร เนตรนิม. (2559). *สาदनํ้าสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย: เทศกาลโฮลี สงกรานต์สีในอินเดีย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2545). *ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2555). “วัฒนธรรมร่วม” ในอุษาคเนย์รากเหง้าเก่าแก่ของประชาคมอาเซียน. สืบค้นเมื่อ 8 เมษายน 2562, จาก <http://www.sujitwongthes.com>.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2561). *เลี้ยงผี เดือน 5 เมษายน สงกรานต์ของแขกพราหมณ์ ถูกแปลงเป็นไทยพุทธ สมัยอยุธยา*. สืบค้นเมื่อ 8 เมษายน 2562, จาก http://www.matichonweekly.com/column/article_96418.
- สุริยา สมุทคุปติ และพัฒนา กิตติอาษา. (2544). *ฮัตบ้านคองเมือง: รวบรวมบทความทางมนุษยวิทยาว่าด้วยสังคมและวัฒนธรรมอีสาน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. (ม.ป.ป.). *มรดกวัฒนธรรมอาเซียน*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล. (2559). *สาदनํ้าสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย: เทศกาลโฮลี สงกรานต์สีในอินเดีย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2534). *วัฒนธรรมและชาติพันธุ์การวิเคราะห์สังคมไทยในแนวมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2547). *สังคมและวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Welbon, G. R. & Yocom, G. E. (1982). *Religious Festivals in South India and Sri Lanka*. Delhi: Ramesh and Manohar Publications.
- Society for the Confluence of Festivals in India. (2019). *Hindo Festivals*. Retrieved April 8, 2019, from <https://www.holifestival.org>.